

Seixanta anys de Ràdio Mallorca, l'emissora degana de les Illes Balears

MATILDE DELGADO

La reconstrucció històrica de la radiodifusió a Mallorca, en particular, i a les Illes, en general, passa sens dubte per l'anàlisi de la història de l'emissora local, Ràdio Mallorca. Aquesta emissora, que actualment pertany a la cadena SER, fou la primera en inaugurar-se a les Balears i, concretament, el passat mes de novembre complí els seus seixanta anys de vida. Un repàs a aquests seixanta anys ens permetrà donar un primer cop d'ull al que ha estat i ha significat la radiodifusió per a la població mallorquina, ja que, a més a més de ser la primera, Ràdio Mallorca fou durant molts anys l'única emissora de ràdio balear.

Com a mitjà de comunicació, és indiscutible el servei que la ràdio podia oferir a la societat a principis de segle. Si la comunicació a distància havia estat el somni de tants homes i dones d'arreu del món occidental, pensem en la transcendència que hi podia tenir per a un ecosistema comunicatiu tancat i geogràficament aïllat com el de cadascuna de les Illes Balears. El fet de poder rebre informació instantània produïda a una altra comunitat, constituïa tot un esdeveniment que, de fet, va promoure entre els balears una gran afecció per la Telegrafia Sense Fils.

Amb tot, encara a la Segona República, la població mallorquina, concretament, no podia sentir gairebé cap de les emissores de la Península. Tan sols aquells que tenien un bon aparell receptor, i sempre i quan les condicions atmosfèriques fossin favorables, podien sentir per exemple Ràdio Barcelona i, sobretot, emissores del Nord d'Àfrica. Aquesta situació, juntament amb l'afecció per aquest mitjà, va fer que el naixement de Ràdio Mallorca fos tot un revulsiu per a la població mallorquina.

Aquest naixement té la seva gènesi al que, segurament, va ser el decret més important en matèria de radiodifusió de la Segona República; el Decret del 8 de desembre de 1932, que autoritzava la instal·lació d'estacions radiotransmissores de petita potència i caràcter local, i que va propiciar el naixement de multitud d'emissores d'aquestes característiques arreu de l'Estat espanyol.

Concretament, Ràdio Mallorca fou una iniciativa dels germans Josep i Onofre Fuster, oficials de Telègrafs i radioafccionats. Aquests dos germans, animats per un altre radioafccionat, el capità Jaume Homar, decidiren tirar endavant amb aquesta empresa, tot i que a hores d'ara ens és molt difícil saber els motius que els animaren. Sembla ser que no va ser per incentivar la venda d'aparells receptors com va passar amb altres emissores de l'Estat espanyol, ja que ells no tenien cap relació amb aquest comerç. Tampoc sembla que tinguessin cap interès polític o cultural. Per tant, podríem aventurar-nos a dir que els animà un interès per la radiodifusió en general o, també, el fet d'aventurar-se amb una empresa que, potser, seria un bon negoci.

L'emissora s'inaugurà el 12 de novembre de 1933, i estava instal·lada al carrer de la Pau, número 12, residència dels

mateixos Fuster. La seva potència era de 200 watts, la longitud d'ona de 201,1 metres i la seva freqüència de 1492 kilocicles. Amb aquestes característiques tècniques, la zona d'influència de l'emissora havia de ser d'uns 55 quilòmetres aproximadament. Però, de fet, en un principi Ràdio Mallorca, tan sols es podia sentir a uns 15 quilòmetres. No hem de perdre de vista aquesta situació, per tal de no caure en l'errada de parlar de les repercussions de l'emissora sobre la població mallorquina. Pensem que durant bastants anys, tan sols els ciutadans i els habitants de les poblacions veïnes podien sentir bé Radio Mallorca, mentre que pràcticament tot fora vila tenia molts renous i molts problemes per sentir-la.

La seva funció principal durant els seus primers anys de vida (i, de fet, durant quasi tota la seva història) era la difusió de la música, amb una programació eminentment musical. També durant aquests primers anys, l'ambient cultural de la Mallorca de la Segona República propicià alguns programes sobre literats o intel·lectuals mallorquins, tot i que la difusió de la cultura mallorquina ha estat sempre el capítol deficitari de l'emissora.

En arribar la Guerra Civil, Ràdio Mallorca jugà un importantíssim paper, que al nostre parer, ha estat absolutament descuidat pels estudiosos mallorquins de l'època. El dia 19 de juliol de 1936, l'emissora fou ocupada militarment juntament amb altres centres de la ciutat, amb interès militar. Des del primer dia, l'emissora local va passar a desenvolupar una sèrie de funcions, que els militars rebels havien planificat molt acuradament a tota la zona ocupada.

Per una banda, Ràdio Mallorca passà a ser el principal mitjà d'informació, ensinistrament i alarma per a la població palmesana, així com una arma de propaganda política i

ideològica molt destacada. En definitiva, l'emissora es convertí en el principal vincle entre governants i població civil, en una de les zones en les que els militars rebels imposaren més l'ús de les consignes i els símbols feixistes. La ràdio, en aquell moment, era el mitjà més ràpid i eficaç que tenien els militars per tal de donar directrius a la societat civil, per cridar els homes a files, per explicar com actuar davant d'una alarma... Així mateix, des de Ràdio Mallorca es retransmetien les allocucions de militars rebels destacats, com les famoses xerrades de Queipo de Llano, o les del propi Franco Bahamonde.

Per altra banda, cal destacar també la funció que desenvolupà Ràdio Mallorca durant la Guerra, com a centre d'informació per als mitjans impressos del moment, que enviaven els seus periodistes a informar-se a l'emissora. En aquest sentit, si repassem els diaris d'aquells dies (comptant que el dia 19 no en sortí cap), podem observar que durant el primer mes, principalment, quasi bé totes les notícies dels diaris estan tretes de Ràdio Mallorca. És per aquest motiu que podríem afirmar que a Mallorca durant la Guerra Civil s'estableix per primera vegada el flux informatiu lògic que va de la ràdio als diaris, i no a la inversa com havia succeït fins aleshores.

Tot i aquest paper tan destacat que desenvolupà Ràdio Mallorca durant la Guerra Civil, es pot dir que a l'emissora es va produir una absoluta continuïtat. Estava clar que ni els locutors ni els seus directius molestaven el règim franquista, ja que no es va produir cap canvi ni durant el conflicte ni acabat aquest. Així, acabada la Guerra, la situació es normalitza totalment a l'emissora i es reprèn el mateix ritme que s'havia dut fins al moment: la mateixa programació, els mateixos locutors, el mateix horari d'emissió...

Durant els anys quaranta, Ràdio Mallorca encara mantindrà el seu monopoli a l'Illa. Sense cap mena de competència, l'emissora local es converteix juntament amb el teatre, el futbol i el cinema, en la principal font d'entreteniment. Aquest fet afavorirà que els locutors del moment (Francisca Pomar, Margalida Compte, Lamberto Cortès i, una mica més tard, Joan Riera) assoleixin una gran popularitat.

L'any 1943, l'emissora local entrà a formar part de la "Sociedad Española de Radiodifusión" (SER), de manera que Ràdio Mallorca passà a ser emissora associada de la cadena, amb participació majoritària per part d'aquesta (55% de la SER i 45% dels Fuster). Però tampoc això representà encara grans canvis per a l'emissora ja que les deficiències tècniques no permetien gaire la programació en cadena.

Durant els anys cinquanta, en canvi, naixeran noves emissores mallorquines, amb la qual cosa Ràdio Mallorca tindrà per fi competència. Aquesta competència, però, no li vení de les estacions-escola de les joventuts falangistes que es crearen a dues poblacions mallorquines "Radio Juventud Felanitx" i "Radio Juventud Inca", sinó de l'emissora Ràdio Popular que s'inaugurà a Palma el 8 de desembre de 1959.

Aquesta emissora, de la "Cadena de Ondas Populares Españolas" (COPE), amb una clara política programàtica localista i cert interès per "lo mallorquí", ràpidament va fer front a la veterana Ràdio Mallorca, que no havia prestat gaire atenció a la cultura mallorquina. Davant d'aquesta nova situació, els Fuster no reaccionaren i l'emissora degana continuà amb la seva trajectòria tradicional.

Els canvis per a Ràdio Mallorca li vingueren per la seva associació amb la SER, que cada vegada més suposava una major proporció de programació en cadena. Aquest fet, que es

va consolidant sobretot a partir dels anys seixanta, va permetre que els mallorquins i les mallorquines de l'època gaudissin de programes com "Ustedes son formidables", "Carrusel Deportivo" o "Operación Plus Ultra", entre molts altres.

Altres fets que produïren alguns canvis per a l'emissora degana (i per a les emissores mallorquines, en general), foren el turisme, que provocà l'emissió de programes en altres llengües, la televisió, i la proliferació de programes musicals nous (de música pop i rock), adreçats a una audiència juvenil. Aquests programes provocaren un sensible canvi en l'audiència tradicional de Ràdio Mallorca, que havia estat constituïda per adults principalment, o infants, en cas de programes específics.

En arribar la democràcia, el panorama radiodifusor mallorquí no ha sofert pràcticament cap canvi. Des de 1967, a Palma hi ha les emissores de Ràdio Mallorca, Ràdio Popular i "Radio Juventud" (de la fusió de les locals de Felanitx i d'Inca), i els canvis més interessants han vingut produïts pel turisme i la televisió, com dèiem anteriorment, i per l'aparició de les emissores en modulació de freqüència. De fet, no serà fins els anys vuitanta, amb les noves concessions d'emissores, que no es trencarà aquest immovilisme radiofònic que s'ha donat fins el moment a l'Illa.

Per la seva banda, a Ràdio Mallorca, l'arribada de la democràcia i la fi de la censura, només li afectarà pel que fa a la informació estatal, que emet en cadena, mentre que la informació local pràcticament no sofreix cap canvi. El cert és que els canvis més importants de Ràdio Mallorca, des del seu naixement fins a finals dels vuitanta, s'han produït degut a la seva associació amb la SER, però el funcionament intern de l'emissora, absolutament familiar (els directors

han estat successivament Josep Fuster, primer; el seu germà Onofre, segon; i el seu fill, Cayetano, el tercer), no ha canviat el més mínim.

Aquest fet produí un total estancament a l'emissora, que es va anar agreujant a mesura que els temps avançaven, de manera que a finals dels vuitanta trobem una Ràdio Mallorca certament antiquada i ancorada en formes programàtiques i organitzaves totalment superades. Aquesta situació dugué, primerament, la impossibilitat per fer front a la forta competència i, finalment, a la pèrdua de l'emissora per part dels Fuster.

Aquesta pèrdua de les accions de Ràdio Mallorca per part de la família Fuster es produí el 1989, sota el nou accionariat de la cadena SER. Els nous propietaris de la cadena (que hagueren de fer canvis a quasi bé totes les seves emissores) feren una "restructuració" a l'emissora degana, que es traduí principalment en acomiadaments del personal tradicional, contractació de personal titulat i potenciació dels informatius locals.

Amb tot, la tendència a una major programació en cadena, en detriment de la programació local, s'ha accentuat, de manera que durant la temporada 1992-93, la proporció era d'un vuitanta per cent de programació en cadena, sobre un vint per cent de programació local, aproximadament. Nogensmenys, aquest fenomen, s'ha produït en general a totes les emissores mallorquines que pertanyen a una cadena estatal, i que són la majoria.